

Г. П. Бортніков

кандидат економічних наук, ризик-менеджер Німецько-Українського фонду, ДУ "Офіс управління проектами міжнародних проектів фінансового співробітництва", Київ, Україна, gbgood@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8388-6721>

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Публічна квартальна й щорічна звітність банків, підготовлена за міжнародними стандартами фінансової звітності, є недооціненим джерелом інформації для аналізу бізнес-моделі банку. Визначено, що за розподілом активів Ощадбанк і Укрексімбанк є інвестиційно-корпоративними банками, Укргазбанк та Приватбанк – корпоративно-інвестиційними. За структурою зобов'язань Ощадбанк і Приватбанк функціонують як роздрібні, Укрексімбанк – як корпоративно-інвестиційний, Укргазбанк – як корпоративно-роздрібний. Для того щоб проаналізувати спроможність банків генерувати прибутки, автором розраховано показник "бізнес-дохід", у котрий включено чистий процентний дохід, чистий комісійний дохід та дохід від купівлі-обміну валюти. Прибутки банків від курсової різниці, коливання вартості цінних паперів і формування/розформування резервів розглядаються як непередбачені доходи. Розрахунок суми бізнес-доходу дає можливість очистити дохідність банку від тих доходів, які є здебільшого результатом технічних зрушень або не залежать від самого банку. Орієнтація державних банків на кредитування корпоративних клієнтів практично однакова, але їхня кредитна активність за показником частки кредитів у загальних активах значно нижча, ніж у провідних банків із іноземним капіталом, що породжує невинуватену конкуренцію між держбанками.

Ключові слова: банківський бізнес, банківський сектор, бізнес-модель, стійкість банків, державний сектор.

Рис. 2. Табл. 11. Літ. 20.

Gennady Bortnikov

Ph. D. (Economics), German-Ukrainian Fund, SI "Office for the Management of International financial cooperation Projects", Kyiv, Ukraine, gbgood@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8388-6721>

COMPARATIVE ANALYSIS OF BUSINESS MODELS OF PUBLIC BANKS IN UKRAINE

Abstract. The financial quarterly and annual reports disclosed by banks, prepared in accordance with international financial reporting standards, represent an underestimated source of information for researches and bank supervisors to analyse the bank's business model. The review of data revealed that, by the diversification of assets, the Oschadbank and the Ukreximbank positioned themselves as investment-corporate banks; Ukrgasbank and Privatbank – corporate-investment banks. The structure of funding base gives grounds for the clustering state banks correspondingly: Oschadbank as retail one, Ukreximbank – corporate and investment, Ukrgasbank – corporate-retail, and PrivatBank – primarily retail. For the analysis of banks' capability to generate income, the author calculated the indicator of 'business income', which includes net interest income, net fee and the result of the FX exchange transactions. The banks' income from exchange rate differences, fluctuations in the value of securities, and loss provisions are treated as

© Бортніков Г. П., 2019

‘contingent income’. The calculation of the business income would refine the profitability of the bank from those revenues, which are largely the result of technical changes or do not depend on the bank management. State banks have almost the same focus on lending to corporate clients, but their activity measured as loans in total assets is significantly lower than leading banks with foreign capital. There is unjustified competition between state-owned banks. Their business models have not fundamentally changed since the adoption of strategic plans in 2017-2018. Banks position themselves as universal, focusing on almost the same market segments, without clearly differing in their regional presence. All state banks exploit implicit and explicit government support as a competitive advantage over non-state banks. The national economy strongly demands at least one state bank with strategic mission of the development bank, and ideally one more bank for the development of small and medium business.

Keywords: banking business, banking sector, business model, bank stability, public sector.

JEL classification: E50, E52, E58, G21.

Г. П. Бортников

кандидат экономических наук, риск-менеджер Немецко-Украинского фонда, ГУ “Офис управления проектами международных проектов финансового сотрудничества”, Киев, Украина

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ БИЗНЕС-МОДЕЛЕЙ ГОСУДАРСТВЕННЫХ БАНКОВ В УКРАИНЕ

Аннотация. Публичная квартальная и ежегодная отчетность банков, подготовленная по международным стандартам финансовой отчетности, является недооцененным источником информации для анализа бизнес-модели банка. Определено, что по распределению активов Ощадбанк и Укрэксимбанк являются инвестиционно-корпоративными банками, Укргазбанк и Приватбанк – корпоративно-инвестиционными. По структуре обязательств Ощадбанк и Приватбанк функционируют как розничные, Укрэксимбанк – как корпоративно-инвестиционный, Укргазбанк – как корпоративно-розничный. Для того чтобы проанализировать способность банков генерировать прибыль, автором рассчитан показатель “бизнес-доход”, в который включены чистый процентный доход, чистый комиссионный доход и доход от купли-обмена валюты. Прибыль банков от курсовой разницы, колебания стоимости ценных бумаг и формирования/расформирования резервов рассматриваются как непредвиденные доходы. Расчет суммы бизнес-дохода позволяет очистить доходность банка от тех доходов, которые являются в основном результатом технических сдвигов или не зависят от самого банка. Ориентация государственных банков на кредитование корпоративных клиентов практически одинакова, но их кредитная активность по показателю доли кредитов в общих активах значительно ниже, чем у ведущих банков с иностранным капиталом, что порождает неоправданную конкуренцию между госбанками.

Ключевые слова: банковский бизнес, банковский сектор, бизнес-модель, устойчивость банков, государственный сектор.

Однією з найчастіших причин системної кризи та краху окремих банків є невдала бізнес-модель. Кожний банк має певну конструкцію, котра візуально відображається як композиція (*business model canvas*) із блоків інфраструктури, пропозиції продуктів, сегментації клієнтів, ресурсної бази та розміщення ресурсів, доходів і витрат. Особливу небезпеку для фінансової

стабільності становить однотипність моделей, оскільки провал несе катастрофічні наслідки для всієї системи. Подібним чином, надання переваги певному сегменту бізнесу банків або різновиду банківських продуктів на початковому етапі дає потужний поштовх і високі темпи приросту цільових показників (активів, доходів, прибутків), але згодом обертається збитками, зниженням капіталізації, вразливістю банку до будь-яких шоків. Велике значення має також обґрунтованість стратегії розвитку. В результаті націоналізації окремих банків поряд із помітною присутністю двох унітарних банків на ринку банківський сектор зазнає одержавлення. Від того, як держава розпорядиться колосальними ресурсами, зосередженими в банках із державним капіталом, залежить фінансова стабільність країни, а також потенціал розвитку національної економіки.

Метою статті є аналіз бізнес-моделі банків за участю держави в капіталі на предмет визначення її прийнятності для реалізації їхньої стратегічної місії та підвищення інвестиційної привабливості.

Хоча в економічній літературі немає єдиного тлумачення бізнес-моделі банку, дослідники загалом схильні розуміти під нею типову або оригінальну комбінацію клієнтури, продуктів, каналів їх доставки, організаційну структуру, систему управління ризиками. В банківську справу поняття “бізнес-модель” прийшло з економіки фірми та було актуалізоване починаючи з 2010 р. зусиллями Р. Аяді, В. де Гроена та ін., котрі у 2014–2015 рр. проводили системний моніторинг моделей бізнесу банків ЄС [1; 2]. Європейський центральний банк (ЄЦБ) включив у Процес наглядового аналізу та оцінки (Supervisory Review and Evaluation Process – SREP) компонент “аналіз бізнес-моделі банків” [3; 4]. Бельгійські економісти Ф. Мергаєрц і Р. Веннет проаналізували вибірку з 505 банків із 30 європейських країн за 1998–2013 рр. Диверсифікація банків за активами, ресурсною базою, капіталізацією й доходами була проведена з використанням методології кластерного аналізу, запропонованої Р. Аяді та В. де Гроеном, але замість формування “бінарних груп” (за принципом “так чи ні”) виокремлено комбінації спільних факторів структури активів, зобов'язань, капіталу, кредитів, депозитів, диверсифікації доходів, якості кредитів, капіталізації, ризику фондування й розміру банку [5].

Уперше в Україні кластеризацію банків на основі карти Кохонена здійснила О. П. Заруцька, сформувавши групи банків за показниками балансу для цілей моніторингу й прогнозу міграції банків у напрямі посилення або послаблення фінансової стійкості [6]. Серед останніх наукових публікацій вітчизняних учених на цю тему варто відзначити кластеризацію української банківської системи Д. В. Покідіним та В. А. Рашкованом, котрі звернули увагу на важливість вибору адекватної бізнес-моделі банків, класифікували їх за розміром активів на одне відділення банку, строками погашення й обсягами кредитів, структурою пасивів, а також кредитів і депозитів клієнтів [7]. К. А. Мікуляк використала цей алгоритм кластеризації для оцінки конкурентних переваг українських банків та виявила шість бізнес-моделей: до-

могосподарства-корпорації, роздрібні, універсальні, корпоративні, інвестиційні, заморожені/невизначені банківські установи [8]. А. С. Стадник узагальнила розуміння поняття бізнес-моделі банку, відзначивши, що вона формує його ризик-профіль, а її індикаторами варто обрати фінансові параметри для структурного аналізу (власності, активів, фінансування, доходів і витрат) з метою ефективного банківського регулювання, розподілу банків на групи з подібними бізнес-моделями [9]. Ю. І. Онищенко здійснила аналіз 131 українського банку з диференціацією за структурою власників та розміром активів, визначивши групи банків (кластери) зі схожими бізнес-моделями [10]. Кластерний аналіз проводився на базі семи показників: кредити банків, кошти банків, кредити юридичним особам, кошти юридичних осіб, кредити фізичним особам, кошти фізичних осіб, інвестиційний портфель. Тобто не були враховані такі фактори, як розвиток каналів доставки і структура доходів та витрат.

Використовуючи методи кластеризації, Р. В. Корнилюк та А. В. Корнилюк виявили п'ять основних бізнес-моделей банків через комбінацію активів і пасивів, пріоритетності роздрібного або корпоративного сегментів, власного капіталу до активів, побудували матрицю міграції для бізнес-моделей від початку системної кризи у 2014 р. до відновлення стану системи у 2017 р. [11].

Утім, у зазначених дослідженнях не приділяється належна увага державним банкам як особливому сегменту банківської системи, які, незважаючи на подібність структури власності та спеціалізації, істотно відрізняються за розміром, структурою активів і пасивів, доходів та витрат, а також за ефективністю.

Інтерес до аналізу бізнес-моделей банків зростає у зв'язку з глобальним переходом регуляторів до нагляду за банками з урахуванням їхньої бізнес-моделі, а саме на предмет їх життєздатності та стійкості. В зарубіжній літературі визначають бізнес-моделі на базі восьми показників балансу банку, таких як позики, цінні папери, міжбанківське кредитування, депозити клієнтів, залучення оптових ресурсів, стабільне фінансування й міжбанківські позики, щодо котрих робиться вибір стратегічного управління, а це впливає на сильні сторони кожної організації. Зокрема, для кластеризації визначають бізнес-моделі банків виходячи з їхньої діяльності. Результати роботи бізнес-моделі вимірюються показниками рентабельності та ефективності [12].

Органи нагляду в країнах ЄС прагнуть збагнути обґрунтування бізнес-моделі банків і поглибити розуміння основних факторів прибутковості (наприклад, для оцінки надмірного ризику). Крім оцінки бізнес-моделі, ці органи в рамках SREP аналізують корпоративний устрій та управління ризиками, адекватність наявного капіталу прийнятим ризикам, ліквідність і ресурсну базу. Результати аналізу використовуються для програми наглядового інспектування.

Аналіз бізнес-моделей сфокусований на таких елементах [3]: 1) визначення напрямів діяльності банку, включаючи сегменти, географію й ринки; 2) оцінка бізнес-середовища, в т. ч. поточних та ймовірних ринкових умов у

майбутньому для конкретного банку; 3) аналіз перспективності стратегії й фінансових планів, зокрема вивчення припущень, вірогідності та ризикованості бізнес-стратегії банку; 4) оцінка бізнес-моделі на різних часових горизонтах і на основі попередніх аналізів; 5) оцінка вразливості до ризиків, наприклад концентрації ризику, прогнозів розвитку економіки; 6) підсумкова оцінка бізнес-моделі на предмет життєздатності.

Під життєздатністю (*viability*) моделі розуміється короткострокова здатність банку успішно функціонувати (до одного року), а під стійкістю (*sustainability*) – потенціал виживання в період до трьох років. Висновок наглядно стосується визначення типу бізнес-моделі. Це може бути традиційний банк, оптовий банк, банк спеціалізованого фінансування, банк заощаджень, інвестиційний банк чи банк для ринкової інфраструктури. Така типологія відрізняється від спрощеного підходу Національного банку України, популярного серед вітчизняних науковців. Наприклад, ПАТ “Розрахунковий центр”, один із державних банків, дуже малий за розміром активів, виконує функції банку для розрахунків за операціями з ОВДП, тобто за бізнес-моделлю його можна охарактеризувати як банк інфраструктури фінансового ринку. Спеціалізовані інвестиційні банки в Україні історично відсутні, однак державні банки явно вирізняються своїми портфелями вкладень у ОВДП (на 1 листопада 2018 р. їх загальна сума становила 331,9 млрд грн, у т. ч. 158,4 млрд грн Приватбанку [13]).

Результати аналізу наводяться в балах (від одного до чотирьох), що відображають ризики бізнес-моделі для життєздатності та стійкості банку [4]. Концептуально аналіз бізнес-моделі включає три фази: 1) збір інформації про напрями бізнесу банку (внесок у дохід, прибуток і ризики); 2) оцінка здатності банку генерувати прибуток (співвідношення операційних витрат і доходів, рентабельність, порівняння результатів із еталонами й вибіркою); 3) комплексний аналіз (судження фахівців наглядно для коригування балів, визначених вище, з урахуванням специфіки банку). На основі регулятивної звітності обчислюється понад 60 показників, що дає можливість наглядно порівнювати банки.

У грудні 2018 р. НБУ оприлюднив Стратегію макропруденційної політики [14], підкресливши завдання запровадження SREP, під час котрого оцінюються ризики кожного банку за такими елементами, як бізнес-модель, корпоративне управління, достатність капіталу й ліквідності. Класифікація НБУ передбачає виокремлення чотирьох основних типів бізнес-моделей банків на основі структури активів і пасивів [15]:

- універсальна, для котрої характерні вагомі частки в активах та зобов'язаннях операцій із юридичними, фізичними особами, іншими банками й небанківськими фінансовими установами;
- роздрібна, коли основну частку в активах і зобов'язаннях посідають операції з фізичними особами;
- корпоративна, за якої в активах переважають кредити, надані юридичним особам, а в зобов'язаннях – кошти, залучені від юридичних осіб;

– корпоративна з роздрібним фінансуванням, коли більша частка активів припадає на кредити, надані юридичним особам, а в зобов'язаннях пре-валюють кошти, залучені від фізичних осіб.

Така характеристика, як суттєвість, що зазвичай застосовується для кластеризації банків, передбачає рівень щонайнижче 10 %. Дуже важливою є узгодженість бізнес-цілей і стратегічних рішень із ключовими стратегічними процесами – апетитом до ризику, оцінкою потреби в капіталі та достатності буфера ліквідності – для використання при прийнятті рішень органами управління банку, включаючи наглядову раду.

Багато корисної інформації про бізнес-модель банку міститься в публічній квартальній і щорічній звітності, підготовленій за міжнародними стандартами фінансової звітності. Вітчизняні вчені недооцінюють це джерело даних, віддаючи перевагу статистичній звітності, оприлюдненій НБУ. Далі по тексту вживається словосполучення “державні банки” як синонім поняття “банки з державним капіталом”.

При сегментації бізнесу українські банки керуються єдиними принципами. Зокрема, Ощадбанк визначає сегмент як відокремлюваний компонент, що займається постачанням окремого продукту чи послуги (або групи взаємозв'язаних продуктів чи послуг), зазнає ризиків та забезпечує прибутковість, котрі відмінні від притаманних іншим сегментам [16]. При цьому група взаємопов'язаних продуктів чи послуг, постачанням (наданням) яких займається сегмент, об'єднується за: характером продуктів або послуг, технологічного процесу, правового середовища; типом чи класом споживачів певних продуктів або послуг; методами, що застосовуються для поширення продуктів чи надання послуг. Активи сегмента становлять 10 % загальних активів банку чи більше, зовнішній дохід (за межами банку) всіх визначених звітних сегментів – щонайменше 75 % загального доходу. Таким чином складається “підзвітність” кожного сегмента.

Розподіл активів і пасивів, доходів та витрат здійснюється за допомогою механізму трансфертних цін для корекції чистого процентного доходу, коли процентні доходи й витрати статей балансу сегмента порівнюються з номінальною ринковою ставкою для розрахунку умовної процентної маржі. Кількість сегментів бізнесу банків відрізняється, але обов'язково включає два бізнеси – корпоративний і роздрібний. Проте в Укргазбанку використовуються архаїчні назви “юридичні особи” та “фізичні особи”, що не відповідає сучасній банківській практиці.

В Ощадбанку операційні витрати розподіляються безпосередньо за сегментами, сумісні – за певними критеріями, зокрема за чисельністю персоналу, обсягами операцій. Деякі нерегулярні операційні витрати, що безпосередньо не стосуються операцій із клієнтами, включаються в сегмент “загальне управління”. Капітал банку розподіляється за сегментами на основі їх середніх активів, зважених на ризик. Зазначений сегмент охоплює всі неклієнтські операції, активи та зобов'язання, що перебувають під безпосереднім контролем правління й комітетів банку (з управління активами і

пасивами, фінансового та ін.), а саме: основні засоби; стратегічні інвестиції (вкладення капіталу в державні цінні папери та дочірні компанії); довгострокові інструменти фінансування (субординований борг, випущені єврооблігації, інші запозичені кошти); капітал, що залишився після розподілу на інші бізнес-сегменти.

В Укргазбанку результати діяльності сегментів визначаються інакше, ніж у фінансовій звітності: податки на прибуток обліковуються за груповим принципом, і вони не розподіляються між операційними сегментами. Управління останніми здійснюється головним чином на основі результатів їхньої діяльності без аналізу фінансування та доходів і витрат між сегментами. До сегмента “управління активами та інше” відносяться фінансові та інші центральні функції банку [17].

У Приватбанку функціональні підрозділи головного офісу не отримують доходів або одержують доходи, які є другорядними по відношенню до основної діяльності банку, тому не розглядаються його керівництвом як операційний сегмент. Кошти переважно розподіляються між сегментами за внутрішніми процентними ставками, котрі встановлює Департамент казначейських операцій з урахування аналогічних ринкових процентних ставок, строків операцій за кредитним договором і фактичних даних про строки погашення коштів клієнтів. Операції між сегментами проводяться на звичайних комерційних умовах. Кошти перерозподіляються між сегментами, що призводить до виникнення трансфертних витрат, які показані у складі операційного доходу. Прогнози, що стягуються за використання цих коштів, визначаються відповідно до розрахунків вартості капіталу банку. Активи й зобов'язання сегментів складаються з операційних активів і зобов'язань, котрі становлять більшу частину валюти балансу, але не включають оподаткування та накладні витрати головного офісу. Коригування на внутрішні розрахунки й трансфертне ціноутворення відображені в результатах сегмента [18].

В Укрексімбанку до нерозподілених сум віднесено дебіторську та кредиторську заборгованість з податку на прибуток; частку розподілених активів і витрат, пов'язаних із роботою вищого керівництва банку; результат від переоцінки відкритої валютної позиції банку, за винятком операцій купівлі-продажу готівкової інвалюти й металів; різницю між міжсегментними витратами та доходами всіх бізнесів від застосовування трансфертних ставок. Для цілей звітності за сегментами проценти розподіляються на основі єдиних трансфертних ставок, котрі встановлюються комітетом з управління активами та пасивами на основі вартості запозичень для цього банку [19].

Три державних банки (Ощадбанк, Укргазбанк і Приватбанк) визначають стратегічним пріоритетом розвиток малого й середнього бізнесу, але тільки Укргазбанк виокремлює у звітності бізнес-сегмент МСБ. Отже, в державних банках не застосовуються уніфіковані підходи до виділення сегмента “загальне управління”; є відмінності в розподілі доходів і витрат бізнес-сегментів за рахунок трансфертних цін. Усе це значно ускладнює порівняльний і структурний аналіз прибутковості певного сегмента бізнесу (табл. 1).

Таблиця 1. Розподіл доходів і витрат державних банків за сегментами бізнесу (станом на 1 жовтня 2018 р.)

Банк	Сегменти бізнесу				
АТ “Ощадбанк”	Корпоративний бізнес		Роздрібний бізнес	Казначейство	Загальне управління
Структура доходів, %	41		32	13	14
Структура витрат, %	29		29	21	22
Результат сегмента, млрд грн	4,36		1,03	–2,64	–2,67
АТ “Укрексімбанк”	Корпоративний бізнес		Роздрібний бізнес	Міжбанківський та інвестиційний бізнес	Загальне управління
Структура доходів, %	80		23	69	–72
Структура витрат, %	62		24	65	–51
Результат сегмента, млрд грн	2,49		0,14	0,87	–2,78
АБ “Укргазбанк”	Юридичні особи	МСБ	Фізичні особи	Фінансові установи	Управління активами та інше
Структура доходів, %	46	5	10	2	38
Структура витрат, %	57	8	32	2	1
Результат сегмента, млрд грн	–0,43	–0,19	–1,41	–0,02	2,61
АТ КБ “Приватбанк”	Корпоративний бізнес		Роздрібний бізнес	Казначейство та інвестиційна діяльність	
Структура доходів, %	–80		161	19	
Структура витрат, %	27		52	21	
Результат сегмента, млрд грн	–38,36		43,17	0,271	

Складено за: Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2018 р. / АТ “Ощадбанк”. URL: <https://www.oschadbank.ua/ua/about/reporting/>; Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2018 р. / АТ “Укрексімбанк”. URL: <https://eximb.com/ukr/about/financial-information/report/2018/>; Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2018 р. / АБ “Укргазбанк”. URL: http://www.ukrgasbank.com/about/fin_results/promizzvit/msfzshot/; Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2018 р. / АТ КБ “Приватбанк”. URL: <https://privatbank.ua/ru/about/finansovaja-otchtnost>.

Структурний аналіз за сегментами засвідчив, що в Ощадбанку казначейський бізнес і загальне управління нівелюють прибутки корпоративного й роздрібного бізнесів. Доходи від ОВДП та сертифікатів НБУ не компенсують високі витрати на залучення субординованого кредиту й коштів міжнародних фінансових організацій. Структура пасивів і активів показує, що при розміщенні коштів банк віддає перевагу корпоративному бізнесу та казначейським операціям, а в ресурсній базі – заощадженням населення.

В Укрексімбанку прибуток створено за рахунок корпоративного й казначейського бізнесів, а роздрібний бізнес є збитковим. Структура пасивів і активів свідчить про зосередженість розміщення коштів та ресурсної бази на корпоративному й казначейському бізнесі і другорядність операцій із фізичними особами. Прибутковість в Укргазбанку забезпечено за рахунок операцій із ОВДП і сертифікатами НБУ, а всі операції з клієнтами роздрібного й

корпоративного бізнесу завдавали збитків. Структура пасивів та активів вказує на пріоритетність щодо розміщення коштів казначейських операцій, а щодо ресурсної бази – коштів фізичних осіб. У Приватбанку прибутковості досягнуто за рахунок роздрібного бізнесу, тимчасом як корпоративний бізнес є збитковим. Структура пасивів і активів засвідчує пріоритетність у розміщенні коштів казначейських операцій, а в ресурсній базі акцент зроблено на коштах фізичних осіб. На прибутковість клієнтських бізнесів вплинули витрати на формування резервів. Через недосконалість механізму трансферту ресурсів процентні витрати в Укргазбанку на депозити фізичних осіб були завищені. Логічно, якби відповідний сегмент отримував чистий процентний дохід від залучення ресурсів, котрі акумулює та перерозподіляє казначейство банку (табл. 2).

Наступним кроком аналізу за сегментами бізнесу є розподіл активів і зобов'язань (табл. 3). За розподілом активів Ощадбанк і Укрексімбанк є інвестиційно-корпоративними банками; Укргазбанк та Приватбанк – корпоративно-інвестиційними. За структурою зобов'язань Ощадбанк і Приватбанк функціонують як роздрібні, Укрексімбанк – корпоративно-інвестиційний, Укргазбанк – корпоративно-роздрібний. Доволі ефективно працюють корпоративний і роздрібний бізнеси в Ощадбанку, корпоративний в Укрексімбанку, роздрібний у Приватбанку.

Аналіз структури процентних доходів і витрат за статистикою НБУ дає змогу дещо по-іншому визначити бізнес-модель банків із державним капіта-

Таблиця 2. Прибутковість активів державних банків за сегментами бізнесу в річному виразі за 9 місяців 2018 р., %

Банк	Сегменти бізнесу			
АТ "Ощадбанк"	Корпоративний бізнес		Роздрібний бізнес	Казначейство
	9,4		16,0	-2,8
АТ "Укрексімбанк"	Корпоративний бізнес		Роздрібний бізнес	Міжбанківський та інвестиційний бізнес
	6,6		3,5	1,4
АБ "Укргазбанк"	Юридичні особи	МСБ	Фізичні особи	Фінансові установи
	-1,8	-6,6	-52,7	-0,2
АТ КБ "Приватбанк"	Корпоративний бізнес		Роздрібний бізнес	Казначейство та інвестиційна діяльність
	-169,5		103,5	0,2

Складено за: Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2018 р. / АТ "Ощадбанк". URL: <https://www.oschadbank.ua/ua/about/reporting/>; Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2018 р. / АТ "Укрексімбанк". URL: <https://eximb.com/ukr/about/financial-information/report/2018/>; Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2018 р. / АБ "Укргазбанк". URL: http://www.ukrgasbank.com/about/fin_results/promizzvit/msfzshot/; Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2018 р. / АТ КБ "Приватбанк". URL: <https://privatbank.ua/ru/about/finansovaja-otchtnost>.

Таблиця 3. Розподіл активів і зобов'язань державних банків за сегментами бізнесу (станом на 1 жовтня 2018 р.), %

Банк	Сегменти бізнесу				
АТ “Ощадбанк”	Корпоративний бізнес		Роздрібний бізнес	Казначейство	Загальне управління
Структура активів	29		4	58	9
Структура зобов'язань	29		48	0	23
АТ “Укрексімбанк”	Корпоративний бізнес		Роздрібний бізнес	Міжбанківський та інвестиційний бізнес	Загальне управління
Структура активів	36		4	58	2
Структура зобов'язань	42		20	38	0
АБ “Укргазбанк”	Юридичні особи	МСБ	Фізичні особи	Фінансові установи	Управління активами та інше
Структура активів	38	5	4	13	40
Структура зобов'язань	57	6	26	6	5
АТ КБ “Приватбанк”	Корпоративний бізнес		Роздрібний бізнес	Казначейство та інвестиційна діяльність	
Структура активів	11		21	68	
Структура зобов'язань	19		76	4	

Складено за: Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2018 р. / АТ “Ощадбанк”. URL: <https://www.oschadbank.ua/ua/about/reporting/>; Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2018 р. / АТ “Укрексімбанк”. URL: <https://eximb.com/ukr/about/financial-information/report/2018/>; Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2018 р. / АБ “Укргазбанк”. URL: http://www.ukrgasbank.com/about/fin_results/promizzvit/msfzshot/; Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2018 р. / АТ КБ “Приватбанк”. URL: <https://privatbank.ua/ru/about/finansovaja-otchetnost>.

лом та однорідних банків (табл. 4). Таким чином, сегментація бізнесів державних банків змальовує суперечливу картину: той самий банк може виступати як корпоративний і як роздрібний.

Державні банки мають практично однакову орієнтацію на кредитування корпоративних клієнтів (юридичних осіб), але їхня кредитна активність за показником частки кредитів у загальних активах значно нижча, ніж у провідних банків із іноземним капіталом. Це породжує невиправдану конкуренцію між банками з державним капіталом.

Нижче наведена структура кредитних портфелів державних банків та однорідної групи великих банків (із порівняльної групи виключені російські банки внаслідок їх проблемного стану). Частка кредитів юридичним особам у активах державних банків істотно менша, ніж іноземних, що пов'язано з альтернативними вкладеннями в ОВДП і депозитними сертифікатами НБУ (табл. 5).

Аналіз структури кредитів фізичним особам показує, що в державних банків, особливо Укрексімбанку та Укргазбанку, кредитний портфель нижчої якості. Загалом для банківської системи характерний нестандартний

Таблиця 4. Структура процентних доходів і процентних витрат державних банків у порівнянні з вибіркою банків та банківською системою загалом

Банк	Частка в процентних доходах, %		Частка в процентних витратах, %		Банк за бізнес-моделлю
	за кредитами юридичним особам	за кредитами фізичним особам	за коштами юридичних осіб	за коштами фізичних осіб	
Банки з державною часткою					
АТ КБ “Приватбанк”	50,1	49,9	22	78	РК
АТ “Ощадбанк”	94,5	5,5	55	43	КР
АТ “Укресімбанк”	99,7	0,3	84	13	К
АБ “Укргазбанк”	95,1	4,9	73	26	КР
ПАТ “Розрахунковий центр”	100,0	0,0	100	0	К
Усього по групі	76,6	23,4	53	46	КР
Банки іноземних банківських груп					
АТ “Райффайзен Банк Аваль”	82,1	17,9	68	32	КР
АТ “Альфа-Банк”	50,8	49,2	39	55	РК
АТ “УкрСиббанк”	72,0	28,0	76	17	КР
АТ “Укрсоцбанк”	49,0	51,0	58	41	РК
АТ “ОТП Банк”	67,1	32,9	65	35	КР
ПАТ “Креді Агріколь Банк”	78,1	21,9	84	12	КР
АТ “ВТБ Банк”	89,0	11,0	67	33	КР
АТ “Сітібанк”	99,9	0,1	100	0	К
АТ “ПроКредит Банк”	99,4	0,6	70	29	КР
ПАТ “Кредобанк”	55,3	44,7	45	52	РК
ПАТ “ІНГ Банк Україна”	99,9	0,1	100	0	К
АТ “Ідея Банк”	2,6	97,4	21	78	РК
АТ “Правекс Банк”	93,7	6,3	62	37	КР
ПАТ “Дойче Банк ДБУ”	100,0	0	100	0	К
АТ “Піреус Банк МКБ”	96,3	3,7	54	46	РК
АТ “Банк Форвард”	1,6	98,4	9	91	Р
ПАТ “Кредит Європа Банк”	98,2	1,8	93	7	К
ПАТ “Кредитвест Банк”	99,9	0,1	83	14	КР
ПАТ “СЕБ Корпоративний Банк”	100,0	0	100	0	К
АТ “БТА Банк”	92,9	7,1	11	89	РК
Усього по групі	73,9	26,1	62	35	КР
Банки з приватним капіталом					
ПАТ “Перший український міжнародний банк”	63,0	37	64	33	КР
Усього по групі	74,6	25	51	47	КР
Разом	75,4	25	55	43	КР

Примітка. РК – роздрібно-корпоративний; КР – корпоративно-роздрібний; К – корпоративний; Р – роздрібний.

Складено за: Показники банківської системи / Нац. банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

Таблиця 5. Структура кредитних портфелів вибірки банків (станом на 30 жовтня 2018 р.), %

Банк	Частка в загальних активах банку кредитів		Частка КП в активах банку
	юридичним особам	фізичним особам	
Банки з державною часткою			
АТ КБ “Приватбанк”	43	13	56
АТ “Ощадбанк”	43	3	46
АТ “Укресімбанк”	59	1	60
АБ “Укргазбанк”	45	7	52
Усього по групі	46	7	54
Банки іноземних банківських груп			
АТ “Райффайзен Банк Аваль”	56	10	67
АТ “Альфа-Банк”	41	22	62
АТ “УкрСиббанк”	36	18	54
АТ “Укрсоцбанк”	29	57	85
АТ “ОТП Банк”	47	24	70
ПАТ “Креді Агріколь Банк”	61	10	71
АТ “Сітібанк”	26	0	26
АТ “ПроКредит Банк”	79	1	80
ПАТ “Кредобанк”	35	25	60
Усього по групі	55	15	70
Банки з приватним капіталом			
ПАТ “Перший український міжнародний банк”	42	19	61
ПАТ АБ “Південний”	65	1	67
АТ “Таскомбанк”	65	11	76
АТ “Банк Кредит Дніпро”	55	8	63
АТ “Мегабанк”	65	9	75
Усього по групі	48	13	61
Разом	50	10	60

Складено за: Показники банківської системи / Нац. банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

розподіл кредитів за класами, що проявляється в концентрації в портфелі кредитів першого й п'ятого (найгірших) класів. Це явище можна пояснити недосконалістю оцінки кредитного ризику або впливом високого класу для нових позичальників. У державних банках зосереджено 38 % проблемних кредитів фізичним особам, переважно клієнтам Приватбанку (рис. 1).

Класифікація кредитного ризику за кредитами юридичним особам згідно з вимогами регулятора є детальнішою: він поділяється на 10 класів, при цьому різниця між дев'ятим і десятим класами принципова, оскільки саме кредити з 10-м класом позичальника потрапляють у категорію проблемних за стандартами НБУ. Аналіз структури кредитів юридичним особам свідчить, що кредитні портфелі державних банків, за винятком Укргазбанку, низької

якості, особливо Ощадбанку та Приватбанку. Загалом для банківської системи характерний досить рівномірний розподіл кредитів за класами за високої частки позичальників із 10-м класом ризику в портфелі (рис. 2).

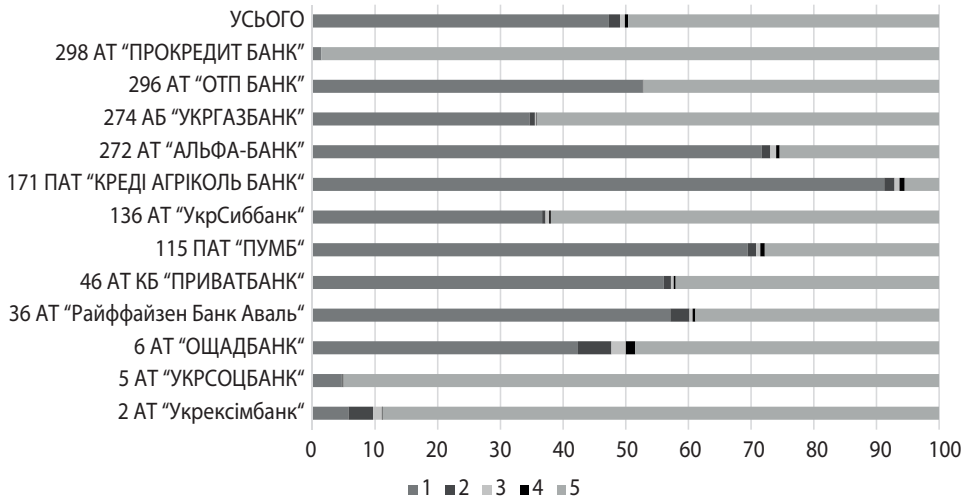

Рис. 1. Структура кредитів фізичним особам за класами кредитного ризику, %

Побудовано за: Показники банківської системи / Нац. банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

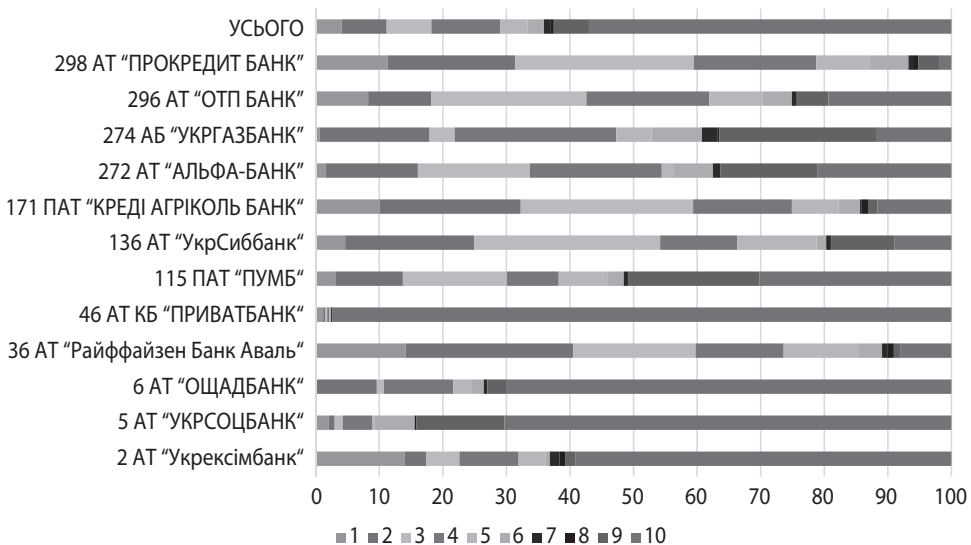

Рис. 2. Структура кредитів юридичним особам за класами кредитного ризику, %

Побудовано за: Показники банківської системи / Нац. банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

Нерівномірний розподіл за класами ризику притаманний банкам із вагою часткою раніше наданих кредитів, що перетворилися на проблемні, внаслідок чого ці банки згорнули відкриття нових кредитів. Зазначене особливо характерне для Укрексімбанку, Ощадбанку, а також окремих іноземних банків.

На державні банки припадає 71 % кредитів юридичним особам із 10-м класом позичальника та 29 % із 9-м класом. Тобто за 55 % усіх класів ризику в кредитах системи на державні банки припадає основний тягар проблемних кредитів, що спричинено головним чином наданням кредитів фінансово слабким клієнтам.

Ключові показники активних операцій державних банків демонструють позитивну динаміку. Приватбанк зберігає безумовне лідерство в системі, проте відстає від банківської системи та іноземних банків із західним капіталом за темпами зростання. Загалом державні банки, за винятком Укргазбанку, повільно нарощують активи внаслідок великих вкладень у облігації державного боргу. Нижче наведено дані про кредити без вирахування резервів (табл. 6).

У 2017–2018 рр. Ощадбанк і Укргазбанк активізували залучення довгострокових ресурсів для кредитування від міжнародних фінансових організацій – Європейського інвестиційного банку та спорідненого з ним Євро-

Таблиця 6. Кредити державних банків порівняно з вибіркою банків та банківською системою загалом, %

Банки	Частка банку в кредитах банківського сектору (валові суми)			Частка банку в показнику системи		Приріст із початку 2018 р.	
	всі кредити клієнтам	юридичним особам	фізичним особам	в загальних активах	в портфелі ОВДП	загальних активів	валової суми кредитів клієнтам
АТ "Приватбанк"	25	23	33	26	43	6,9	10,4
АТ "Ощадбанк"	12	13	4	15	26	0,8	6,2
АТ "Укрексімбанк"	12	14	1	12	15	2,7	19,1
АБ "Укргазбанк"	4	4	3	5	6	18,9	15,5
ПАТ "Перший український міжнародний банк"	3	3	5	3	2	7,9	7,2
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	4	5	4	4	2	-1,8	16,0
АТ "Альфа-Банк"	4	3	7	4	1	19,0	17,4
АТ "УкрСиббанк"	3	2	5	3	0	11,1	10,6
АТ "Укрсоцбанк"	3	1	13	2	0	-19,7	-9,8
АТ "ОТП Банк"	2	2	5	2	0	9,4	17,5
ПАТ "Креді Агріколь Банк"	2	2	2	2	0	16,6	26,3
Усього	100	100	100	100	100	5,2	10,6

Складено за: Показники банківської системи / Нац. банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

пейського інвестиційного фонду. Однак банки потребують кредитних ресурсів у національній валюті.

На сьогодні банки з державним капіталом отримують додаткову вигоду в конкуренції з іншими банками, оскільки користуються державною підтримкою та сприймаються як надійніші в плані підтримки власником порівняно з приватними банками. Навіть іноземні банки можуть згорнути свій бізнес за рішенням материнських корпорацій, чого учасники не очікують від державних банків. Разом із тим слід визнати конкуренцію між останніми в залученні ресурсів на ринку [20]. Водночас за темпами залучення коштів клієнтів помітне відставання Укресімбанку від інших банків. Укргазбанк і Ощадбанк нарощують клієнтську базу переважно за рахунок коштів фізичних осіб, а Приватбанк домігся збалансованого приросту (табл. 7).

Для всіх українських банків філіальна мережа залишається провідним каналом доставки банківських продуктів. Зазвичай роздрібні банки мають розгалужену філіальну мережу, тимчасом як корпоративні банки відкривають філіали лише в містах із високим рівнем підприємницької активності, а інвестиційні й оптові, розрахункові банки взагалі обходяться без мережі відділень. Державні банки істотно різняться між собою за інтенсивністю розвитку мережі відділень: Ощадбанк і Приватбанк мають найбільш розгалужені, Укресімбанк та Укргазбанк – на рівні типового середнього банку. Нижче наведено порівняння показників реалізації ресурсного потенціалу відділеннями банків (табл. 8).

Таблиця 7. Залучення коштів клієнтів державними банками порівняно з вибіркою банків та банківською системою загалом, %

Банк	Приріст коштів клієнтів	Приріст коштів юридичних осіб	Приріст коштів фізичних осіб	Частка в коштах клієнтів системи	Частка в коштах фізичних осіб	Частка в коштах юридичних осіб
АТ КБ "Приватбанк"	8,5	6,1	6,3	23,5	35,2	10,3
АТ "Ощадбанк"	3,8	-16,3	10,0	16,0	18,7	9,3
АТ "Укресімбанк"	-10,1	-18,4	2,1	8,3	5,0	11,1
АБ "Укргазбанк"	15,6	0,6	20,4	7,3	4,0	10,6
ПАТ "Перший український міжнародний банк"	8,4	9,8	6,6	4,1	3,3	5,6
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	3,9	5,8	1,2	5,6	4,3	7,7
АТ "Альфа-Банк"	21,0	5,0	33,0	5,2	6,2	4,5
АТ "УкрСиббанк"	9,5	7,9	12,6	4,0	2,8	5,8
АТ "Укрсоцбанк"	-81,1	-78,9	-83,4	0,4	0,4	0,4
АТ "ОТП Банк"	2,7	-2,4	10,5	2,7	2,2	3,6
ПАТ "Креді Агріколь Банк"	20,4	25,0	7,1	3,1	1,3	5,6
Усього	3,7	-2,2	5,9	100,0	100,0	100,0

Складено за: Показники банківської системи / Нац. банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

Таблиця 8. Продуктивність мережі філіалів вибірки банків за обсягами залучення коштів клієнтів (станом на 30 жовтня 2018 р.), тис. грн

Назва банку	Група банку	Усього філіалів	Кошти юридичних осіб на один філіал	Кошти фізичних осіб на один філіал
АТ "Укресімбанк"	Банки з державним капіталом	65	714 275	393 622
АТ "Укрсоцбанк"	Банки іноземних банківських груп	164	10 726	11 021
АТ "Ощадбанк"	Банки з державним капіталом	2 744	14 168	34 708
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	Банки іноземних банківських груп	503	63 647	43 621
АТ КБ "Приватбанк"	Банки з державним капіталом	2 038	21 075	87 679
ПАТ "Перший український міжнародний банк"	Банки з приватним капіталом	173	135 003	96 208
АТ "Мегабанк"		166	19 429	23 390
АТ "УкрСиббанк"		310	78 816	45 983
ПАТ "Креді Агріколь Банк"	Банки іноземних банківських груп	151	154 082	45 150
АТ "Альфа-Банк"		250	74 568	125 591
АБ "Укргазбанк"	Банки з державним капіталом	245	180 080	82 226
АТ "ОТП Банк"	Банки іноземних банківських груп	84	176 682	132 258
АТ "ПроКредит Банк"		9	733 530	597 311
Загалом по банківській системі	—	—	136 879	93 455

Складено за: Показники банківської системи / Нац. банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

За результатами аналізу високоефективними є мережі Укресімбанку й Укргазбанку, але ця статистика не враховує концентрацію коштів клієнтів у Києві. Для державних банків характерні різноспрямовані тенденції в розвитку мережі філіалів. Так, Ощадбанк і Приватбанк скорочують свої мережі, Укресімбанк стабілізує, а Укргазбанк розширює.

Для аналізу здатності банків генерувати прибутки був розрахований показник "бізнес-дохід", до складу котрого пропонуємо включати чистий процентний дохід, чистий комісійний дохід та результат від купівлі-обміну валюти. При цьому прибутки банків від курсової різниці, коливання вартості цінних паперів та формування/розформування резервів розглядаються як непередбачені доходи. Визначення обсягу бізнес-доходу дає змогу очистити прибутковість банку від тих доходів, що більшою мірою є результатом технічних зрушень або не залежать від самого банку (табл. 9).

Наведені нижче показники рентабельності та віддачі витрат (*cost/income ratio*) є типовими для сучасних комерційних банків, але фактичні дані свідчать про низьку рентабельність усіх банків (табл. 10). Операційний дохід (до вирахування резервів і операційних витрат) залишається невисоким. Опти-

Таблиця 9. Розрахунок бізнес-доходів банків за 10 місяців 2018 р.

Банк	Бізнес- дохід, тис. грн	Операційний дохід (за звітністю НБУ), тис. грн	Відношення бізнес- доходу до опера- ційного доходу, %	Частка в бізнес-доходах, %	
				чистого процентного доходу	чистого комісійного доходу
Банки з державною часткою (з державним капіталом)					
АТ КБ “Приватбанк”	26 966 816	24 428 835	110	44,7	50
АТ “Ощадбанк”	6 456 582	5 025 247	128	56,0	44
АТ “Укрексімбанк”	2 718 964	1 864 119	146	67,9	28
АБ “Укргазбанк”	3 357 231	3 659 432	92	79,9	18
ПАТ “Розрахунковий центр”	54 715	68 862	79	98,9	1
Усього по банках групи	39 554 308	35 046 494	113	51,2	44
Банки іноземних банківських груп					
АТ “Райффайзен Банк Аваль”	8 453 323	8 908 798	95	69,6	27
АТ “Альфа-Банк”	5 047 874	5 892 607	86	60,3	34
АТ “УкрСиббанк”	4 751 400	5 141 206	92	66,0	27
АТ “Укрсоцбанк”	1 323 165	2 738 505	48	63,9	33
АТ “ОТП Банк”	3 569 540	3 621 527	99	65,2	26
ПАТ “Креді Агріколь Банк”	2 709 795	2 884 651	94	67,6	24
АТ “Сітібанк”	1 526 223	1 571 503	97	77,2	9
АТ “ПроКредит Банк”	1 081 599	1 124 909	96	81,9	17
ПАТ “Кредобанк”	1 440 284	1 498 209	96	74,3	25
ПАТ “ІНГ Банк Україна”	898 513	881 725	102	90,3	0
АТ “Ідея Банк”	1 151 331	1 173 545	98	89,6	9
АТ “Правекс Банк”	411 428	461 717	89	77,8	19
ПАТ “Дойче Банк ДБУ”	130 289	130 150	100	83,4	12
АТ “Піреус Банк МКБ”	274 776	282 408	97	66,0	30
АТ “Банк Форвард”	148 445	242 431	61	103,1	17
ПАТ “Кредит Європа Банк”	49 677	76 195	65	123,0	-27
ПАТ “Кредитвест Банк”	121 834	125 154	97	74,9	17
ПАТ “СЕБ Корпоративний Банк”	129 501	133 742	97	88,3	7
АТ “БТА Банк”	42 350	91 856	46	90,6	5
Усього по банках групи	36 847 338	40 992 760	90	71,4	24
Банки з приватним капіталом					
ПАТ “Перший український міжнародний банк”	4 467 580	5 221 209	86	74,6	21
Усього по банках групи	16 878 476	20 005 617	84	60,1	33
Усього по системі	93 340 054	100 039 683	93	60,8	34

Складено за: Показники банківської системи / Нац. банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

Таблиця 10. Показники ефективності бізнесу державних банків у порівнянні з вибіркою банків і банківською системою загалом (за 10 місяців 2018 р. у перерахунку на рік), %

Банк	Рентабельність активів (ROA)	Рентабельність власного капіталу (ROE)	Відношення операційного доходу до активів	Ефективність бізнесу (cost/income ratio)
	Не нижче за рівень інфляції	Мінімальна дохідність для інвесторів	Мінімум 10 %	Максимум 55 %
АТ КБ "Приватбанк"	1,6	29,7	5,7	41
АТ "Ощадбанк"	0	0,9	2,0	148
АТ "Укресімбанк"	0,5	12,7	1,0	133
АБ "Укргазбанк"	0,7	11,4	4,6	51
ПАТ "Перший український міжнародний банк"	17,6	18,4	10,6	62
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	7,0	49,4	13,7	42
АТ "Альфа-Банк"	1,7	25,4	10,3	50
АТ "УкрСиббанк"	4,4	41,6	5,5	48
АТ "Укрсоцбанк"	-1,5	-18,9	13,2	88
АТ "ОТП Банк"	5,5	42,8	3,5	37
ПАТ "Креді Агріколь Банк"	4,3	40,1	8,5	41
Усього	0,6	8,2	6,1	56

Примітка. Еталонні значення запропоновано автором.

Складено за: Показники банківської системи / Нац. банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

мальний рівень віддачі витрат стабільно демонструє Укргазбанк, тоді як Приватбанк досяг лише тимчасового поліпшення (прибутковість забезпечується за рахунок доходів від ОВДП і депозитних сертифікатів НБУ).

Аналіз впливу витрат на формування резервів на фінансовий результат показав, що два державних банки зазнали би збитків, якби не розформували резерви, а два інших істотно збільшили б свою прибутковість (табл. 11). Вплив резервів є дуже значним, в цілому банківська система працювала збитково.

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків. Банки з державним капіталом зміцнюють позиції на ринку, найактивніше в сегменті корпоративних клієнтів, але з різною ефективністю. Сегмент роздрібного бізнесу для цих банків залишається недорозвиненим, нереалізованим. Дохідність сегментів бізнесу та банку загалом значною мірою залежить від адекватної системи трансфертних цін і факторів формування чи розформування резервів, що дає підстави говорити про "технічний" характер прибутку.

Потребує уніфікації публічне розкриття інформації банками про доходи й витрати за сегментами бізнесу, а також порядок перерозподілу чистого процентного доходу та операційних витрат.

Таблиця 11. Коригування фінансового результату банків на формування або розформування резервів під кредитні ризики (за 10 місяців 2018 р.), млн грн

Банк	Відрахування до резервів:	Прибуток/збиток до оподаткування	Вплив відрахувань до резервів на фінансовий результат до оподаткування*
<i>Банки з державною часткою (з державним капіталом)</i>			
АТ КБ "Приватбанк"	7 367 203	7 059 164	-308 039
АТ "Ощадбанк"	-2 531 841	103 056	2 634 897
АТ "Укресімбанк"	-1 511 894	889 573	2 401 467
АБ "Укргазбанк"	1 069 234	706 397	-362 837
<i>Усього по групі</i>	<i>4 393 021</i>	<i>8 803 294</i>	<i>4 410 273</i>
<i>Банки іноземних банківських груп</i>			
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	-365 730	5 516 292	5 882 022
АТ "Альфа-Банк"	1 641 951	1 276 767	-365 184
АТ "УкрСиббанк"	78 106	2 581 400	2 503 294
АТ "Укрсоцбанк"	703 317	-377 369	-1 080 687
АТ "ОТП Банк"	135 576	2 128 185	1 992 609
ПАТ "Креді Агріколь Банк"	27 259	1 668 738	1 641 479
АТ "Сітібанк"	18 518	1 353 672	1 335 154
АТ "ПроКредит Банк"	53 674	683 613	629 939
ПАТ "Кредобанк"	96 519	517 560	421 042
ПАТ "ІНГ Банк Україна"	139 977	452 116	312 139
АТ "Ідея Банк"	406 675	389 696	-16 979
АТ "Правекс Банк"	-604	-38 538	-37 935
ПАТ "Дойче Банк ДБУ"	1 826	43 449	41 623
АТ "Піреус Банк МКБ"	7 374	58 548	51 173
АТ "Банк Форвард"	72 445	-168 794	-241 239
ПАТ "Кредит Європа Банк"	-7 458	20 023	27 482
ПАТ "Кредитвест Банк"	-7 915	62 056	69 970
ПАТ "СЕБ Корпоративний Банк"	503	73 098	72 595
АТ "БТА Банк"	-24 032	18 789	42 821
<i>Усього по групі</i>	<i>13 026 498</i>	<i>6 625 287</i>	<i>-6 401 211</i>
<i>Банки з приватним капіталом</i>			
ПАТ "Перший український міжнародний банк"	612 453	1 995 946	1 383 493
<i>Усього по групі</i>	<i>3 995 366</i>	<i>3 546 215</i>	<i>-449 151</i>
Усього по системі	30 685 512	13 675 991	-17 009 522

* Вплив відрахувань є результатом додавання відрахування до резервів і прибутку (збитку) до оподаткування.

Складено за: Показники банківської системи / Нац. банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

Бізнес-моделі банків із державним капіталом принципово не змінилися після розроблення у 2017 р. стратегічних планів розвитку на найближчих три роки. Усі державні банки позиціонують себе як універсальні, орієнтуючись практично на однакові сегменти клієнтури. Залишається відкритим питання виконання принаймні одним державним банком місії банку розвитку, а в ідеалі – ще одного банку для розвитку малого й середнього бізнесу. В багатьох країнах із ринковою економікою успішно функціонують державні банки, створені спеціально для фінансової підтримки МСБ через фінансові установи-партнери: у Великобританії – British Business Bank, у Канаді – Business Development Bank of Canada, у США – Bank of North Dakota (BND), у Чехії – Českomoravská záruční a rozvojová banka, в Малайзії – Small medium enterprise development bank Malaysia berhad, у Бангладеш – Bangladesh small industries and commerce bank, у Індії – Small Industries Development Bank of India. Певною мірою Укрексімбанк за бізнес-моделлю наближається до національного банку розвитку. Не вистачає таких ключових моментів, як концентрація на загальнонаціональних програмах підтримки розвитку пріоритетних галузей економіки, перехід до роботи за принципом “банк для банків”, заміщення заощаджень фізичних осіб у пасивах на емісію боргових зобов’язань розміщенням на національному й міжнародних ринках капіталу, оптимізація мережі філіалів під корпоративний бізнес.

Список використаних джерел

1. Banking Business Models Monitor 2015 Europe / R. Ayadi, W. P. De Groen, I. Sassi et al. URL: <https://ssrn.com/abstract=2784334>.
2. Which business models exist in European banking? / R. Ayadi, W. P. De Groen, I. Sassi et al. 16 May 2016. URL: <https://www.uvic.ca/iwfsas2016/assets/docs/Session1-Paper1-Ayadi.pdf>.
3. SSM SREP. Methodology Booklet – 2017 edition – to be applied in 2018 / European Central Bank. URL: https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.srep_methodology_booklet_2017.en.pdf.
4. SSM LSI SREP Methodology 2018 edition. URL: https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.srep_methodology_booklet_lsi_2018.en.pdf.
5. Mergaerts F., Vander Venet R. Business models and bank performance: A long-term perspective. *Journal of Financial Stability*. 2016. Vol. 22, Issue C. P. 57–75.
6. Заруцька О. Обґрунтування підходу до масштабного розподілу банків України на основі структурно-функціональних груп. *Вісник НБУ*. 2012. № 10. С. 20–24.
7. Рашкован В., Поکیدін Д. Кластерний аналіз бізнес-моделей українських банків: застосування нейронних мереж Кохонена. *Вісник НБУ*. 2016. № 238. С. 13–41.
8. Мікуляк К. А. Застосування кластеризації для визначення конкурентних переваг банківських установ. *Modern Economics*. 2017. № 6. С. 153–161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2017_6_20.
9. Стадник А. С. Розвиток концепції мікропруденційного банківського регулювання в Україні на основі запровадження аналізу бізнес-моделей банків. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2017. № 2. С. 108–115. URL: http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2878/1/ilovepdf_com-107-115.pdf.
10. Onyshchenko Y. Banking business models in Ukrainian banking system. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2015. Vol. 1. No. 2. P. 115–121.
11. Kornyluk R., Kornyluk A. Ukrainian Banks' business models under systemic risk. *CEUR Workshop Proceedings*. 2018. Vol. 2105. P. 124–138.

12. Farnè M., Vouldis A. Business models of the banks in the euro area. ECB Working Paper. 2017. No. 2070, May. 45 p.

13. Показники банківської системи / Нац. банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

14. Стратегія макропруденційної політики / Нац. банк України. 2018, груд. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83019081>.

15. Касаткіна Т., Плахота А. Аналіз бізнес-моделей банків у рамках Supervisory review and evaluation process (SREP) / Нац. банк України, Департамент банківського нагляду. Київ, 2018. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=69900832>.

16. Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2018 р. / АТ "Ощадбанк". URL: <https://www.oschadbank.ua/ua/about/reporting/>.

17. Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2018 р. / АБ "Укргазбанк". URL: http://www.ukrgasbank.com/about/fin_results/promizzvit/msfzshot/.

18. Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2018 р. / АТ КБ "Приватбанк". URL: <https://privatbank.ua/ru/about/finansovaja-otchetnost>.

19. Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2018 р. / АТ "Укрексімбанк". URL: <https://eximb.com/ukr/about/financial-information/report/2018/>.

20. Панасенко Г. О., Бортніков Г. П. Модель бізнесу українських банків в залученні коштів клієнтів. *Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем*. 2016. Вип. 21. С. 228–254. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/emmses_2016_21_15.

References

1. Ayadi, R., De Groen, W., Sassi, I., Mathlouthi, W., Rey, H., & Aubry, O. (2016). *Banking Business Models Monitor 2015 Europe*. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=2784334>.

2. Ayadi, R., De Groen, W., Sassi, I., Mathlouthi, W., Rey, H., & Aubry, O. (2016, May 16). *Which business models exist in European banking?* Retrieved from <https://www.uvic.ca/iwfsas2016/assets/docs/Session1-Paper1-Ayadi.pdf>.

3. European Central Bank. (2017). *SSM SREP. Methodology Booklet – 2017 edition – to be applied in 2018*. Retrieved from https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.srep_methodology_booklet_2017.en.pdf.

4. European Central Bank. (2018). *SSM LSI SREP Methodology*. Retrieved from https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.srep_methodology_booklet_lsi_2018.en.pdf.

5. Mergaerts, F., Vander Vennet, R. (2016). Business models and bank performance: A long-term perspective. *Journal of Financial Stability*, Vol. 22, Iss. C, 57–75.

6. Zarutskya, O. (2012). Justification of the approach to large-scale distribution of Ukrainian banks on the basis of structural and functional groups. *Herald of the National Bank of Ukraine*, 10, 20–24 [in Ukrainian].

7. Rashkovan, V., Pokidin, D. (2016). Ukrainian Banks' Business Models Clustering: Application of Kohonen Neural Networks. *Herald of the National Bank of Ukraine*, 238, 13–41 [in Ukrainian].

8. Mikuliak, K. A. (2017). Application of clusterization for determination of competitive benefits of banking institutions. *Modern Economics*, 6, 153–161. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2017_6_20 [in Ukrainian].

9. Stadnyk, A. S. (2017). Development of the concept of microprudential banking regulation in Ukraine based on the introduction of analysis of business models of banks. *Scientific view: economics and management*, 2, 108–115. Retrieved from http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2878/1/ilovepdf_com-107-115.pdf [in Ukrainian].

10. Onyshchenko, Y. (2015). Banking business models in Ukrainian banking system. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 1, No. 2, 115–121.

11. Kornyliuk, R., Kornyliuk, A. (2018). Ukrainian Banks' business models under systemic risk. *CEUR Workshop Proceedings*, 2105, 124–138.
12. Farnè, M., Vouldis, A. (2017, May). Business models of the banks in the euro area. *ECB Working Paper*, 2070.
13. National Bank of Ukraine. (n. d.). *Banking system indicators*. Retrieved from https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593 [in Ukrainian].
14. National Bank of Ukraine. (2018, December). *Strategy of macroprudential policy*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83019081> [in Ukrainian].
15. Kasatkina, T., Plakhota, A. (2018). *Analysis of bank business models in the framework of the Supervisory review and evaluation process (SREP)*. National Bank of Ukraine. Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=69900832> [in Ukrainian].
16. State Savings Bank of Ukraine. (2018). *Interim condensed financial statements for the 9 months ended September 30, 2018*. Retrieved from <https://www.oschadbank.ua/ua/about/reporting/> [in Ukrainian].
17. UKRGASBANK. (2018). *Interim condensed financial statements for the 9 months ended September 30, 2018*. Retrieved from http://www.ukrgasbank.com/about/fin_results/promizzvit/msfzshot/ [in Ukrainian].
18. PrivatBank. (2018). *Interim condensed financial statements for the 9 months ended September 30, 2018*. Retrieved from <https://privatbank.ua/ru/about/finansovaja-otchetnost> [in Russian].
19. The State Export-Import Bank of Ukraine. (2018). *Interim condensed financial statements for the 9 months ended September 30, 2018*. Retrieved from <https://eximb.com/ukr/about/financial-information/report/2018/> [in Ukrainian].
20. Panasenko, H. O., Bortnikov, H. P. (2016). Model of business of Ukrainian banks in attracting clients' funds. *Economic-mathematical modeling of socio-economic systems*, 21, 228–254. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/emmses_2016_21_15 [in Ukrainian].